

Струка (назив):	МАШИНСТВО И ОБРАДА МЕТАЛА			
Занимање (назив):	Авиотехничар за ваздухоплов и мотор - оглед			
Предмет (назив):	КЛИПНИ МОТОРИ И ЕЛИСЕ			
Опис (предмета):	Стручно-теоријски			
Модул (наслов):	КЛИПНИ МОТОРИ			
Датум:	март, 2026. година	Шифра:	Редни број:	01
Сврха				
Садржаји који се изучавају у модулу омогућавају ученицима да изврше провјеру, одржавање и подешавање основних конструктивних елемената радног механизма клипног мотора и система клипних мотора.				
Специјални захтјеви / Предуслови				
Посједовање елементарних знања из Техничког цртања и машинских елемената и Материјала ваздухоплова.				
Циљеви				
Садржаји наведени у модулу оспособљавају ученика да: <ul style="list-style-type: none"> - стекне основна знања о клипним моторима, - стекне знања за провјеру, одржавање и подешавање основних конструктивних елемената радног механизма клипног мотора, - врши провјеру, одржавање и подешавање елиса, - прати параметре рада клипних мотора и познаје процедуру уградње клипне погонске групе, - врши провјеру, одржавање и подешавање система клипних мотора.				
Теме				
1. Основе и перформансе клипних мотора 2. Уградња погонске групе 3. Горивни системи мотора и системи за покретање и паљење 4. Усисни, издувни и расхладни системи, компресорско пуњење/ турбо пуњење 5. Системи за подмазивање и системи индикације мотора 6. Складиштење, конзервисање и праћење параметара мотора (рад на земљи):				
Тема	Исходи учења			Смјернице за наставнике
	Знања	Вјештине	Личне компетенције	
	Ученик је способан да:			
1. Основе и перформансе клипних мотора	<ul style="list-style-type: none"> - разликује основне врсте мотора и њихове карактеристике, - објасни појам радне запремине и степена компресије, - опише термодинамичке циклусе: ОТО и Дизел мотора,	<ul style="list-style-type: none"> - разликује подручја примјене разних врста мотора, - користи стручну терминологију, - користи алате за мјерење снаге мотора, - израчуна снагу мотора на основу заданих	<ul style="list-style-type: none"> - савјесно, одговорно, уредно и правовремено обавља повјерене послове, - прецизно користи техничку документацију и шеме мотора при извођењу задатака, - развија способност логичког повезивања, - ефикасно планира и	Наставник ће: <ul style="list-style-type: none"> - објаснити конструкцију и принцип рада клипног мотора уз употребу шема, пресјека и модела, - повезати теоријске појмове (снага, обртни моменат, потрошња горива) са практичним

	<ul style="list-style-type: none"> - објасни појам снаге мотора и факторе који утичу на њу, - опише значај смјеше горива и појаву предпаљења, - опише конструкцију мотора, - објасни улогу редуктора, - опише клипове, цилиндре и спојне полуге, - објасни рад усисног и издувног система. 	<p>параметара,</p> <ul style="list-style-type: none"> - користи техничку документацију и шеме мотора, - врши основну визуелну контролу стања дијелова мотора. 	<p>организује вријеме,</p> <ul style="list-style-type: none"> - поштује прописе, стандарде и сигурносне процедуре у раду са материјалима и опремом, - испољава позитиван однос према значају функционалне и техничке исправности машина, уређаја и алата које користи при обављању посла, - развија љубазан, комуникативан, ненаметљив и флексибилан однос према сарадницима, - одговорно рјешава проблеме у раду, прилагођава се промјенама и показује спремност за тимски рад, - испољава позитиван однос према професионално-етичким нормама и вриједностима, - развија иницијативу и предузимљивост, - показује жељу и вољу за усавршавањем у струци и цјеложивотним учењем, - показује добру радну спретност и моторичку координацију, има добар слух и вид, - развија способност за разумијевање сложених технолошких структура, система, цртежа и информација, - показује способност самосталног рјешавања проблема и самосталност у 	<p>примјерима,</p> <ul style="list-style-type: none"> - користити дијаграме и табеле перформанси ради тумачења радних параметара, - подстицати ученике да анализирају факторе који утичу на перформансе мотора.
2. Уградња погонске групе	<ul style="list-style-type: none"> - опише конструктивне елементе погонске групе, - објасни њихову функцију у систему мотора. 	<ul style="list-style-type: none"> - врши визуелну контролу цријева, цијеви и довода у моторном систему уз надзор, - разликује контролне каблове у систему, - анализира и примјењује функције конструктивних елемента у систему погонске групе. 	<ul style="list-style-type: none"> - испољава позитиван однос према професионално-етичким нормама и вриједностима, - развија иницијативу и предузимљивост, - показује жељу и вољу за усавршавањем у струци и цјеложивотним учењем, - показује добру радну спретност и моторичку координацију, има добар слух и вид, - развија способност за разумијевање сложених технолошких структура, система, цртежа и информација, - показује способност самосталног рјешавања проблема и самосталност у 	<p>Наставник ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> - при обради јединице припремити шематске приказе и презентације садржаја како би ученици на лакши начин прихватили и савладали обрађивани садржај, - објаснити конструктивне елементе погонских група и њихову функцију, - у раду користити наставну технику којом школа располаже, користити у раду примјере из праксе као помоћ при објашњавању наставних садржаја.
3. Горивни системи и системи за покретање и паљење	<ul style="list-style-type: none"> - објасни карбураторе и системе убризгавања горива, - опише елементе електронске контроле мотора, 	<ul style="list-style-type: none"> - разликује карбураторе и системе убризгавања горива, - врши основну контролу и дијагностику горивних система и система паљења 	<ul style="list-style-type: none"> - показује способност самосталног рјешавања проблема и самосталност у 	<p>Наставник ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> - објаснити функцију и компоненте горивног система и система паљења, - приказати шеме протока горива и

	<ul style="list-style-type: none"> - препознаје врсте магнета и њихов начин рада, - објасни улогу система за паљење смјеше, - објасни разлику између нисконапонске и високонапонске системе. 	<ul style="list-style-type: none"> уз надзор, - провјерава исправност свјећица, - разликује нисконапонске и високонапонске системе. 	раду.	<ul style="list-style-type: none"> електричне шеме паљења, - садржај излагати поступно и систематично како би обезбиједио да ученици прате излагања и да учествују у извођењу закључака и формирању ставова, - користити примјере из праксе при објашњавању садржаја, садржај повезивати са праксом, - нагласити значај правилног руковања горивом и електроинсталацијама.
4. Усисни, издувни и расхладни системи, компресорско пуњење/ турбо пуњење	<ul style="list-style-type: none"> - наброји елемената усисних, издувних и расхладних система мотора, - опише елементе усисних, издувних и расхладних система мотора, - опише ваздушне и течне системе хлађења, - дефинише принцип рада компресорског и турбо пуњења, - наброји главне компоненте компресорских и турбо система. 	<ul style="list-style-type: none"> - користи основну техничку терминологију, - врши основну визуелну контролу и провјеру исправности система уз надзор, - разликује елементе усисног, издувног и расхладног система, - разликује компоненте компресорског и турбо система. 		<p>Наставник ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> - у раду користити наставна средства технику којом школа располаже, - објаснити улогу сваког система у раду мотора, - приказати принцип рада турбо пуњења и утицај на перформансе, - садржај излагати поступно и систематично, - ангажовати ученика код извођења закључака и формирања ставова, - излагање садржаја урадити тако да се код ученика обезбиједи трајност знања, вјештина и навика, - ученике организовати тако да раде појединачно, у пару или групи. Групе ученика презентују резултате свога рада.

5. Системи за подмазивање и системи индикације мотора	<ul style="list-style-type: none"> - објасни значај и улогу система за подмазивање мотора, - опише рад и основне компоненте система за подмазивање, - објасни основне параметре који се прате кроз системе индикације мотора. 	<ul style="list-style-type: none"> - разликује елементе система за подмазивање, - очита параметре система индикације мотора, - прати брзину мотора и температурне параметре, - анализира одступања параметара од дозвољених вриједности. 		<p>Наставник ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> - припремити шеме, паное и презентације које ће користити у раду како би обезбиједио да ученици на једноставан начин овладају садржајима који се обрађују, - у раду користити наставна средства технику којом школа располаже, - објаснити принцип циркулације уља и значај подмазивања, - приказати инструменте за праћење параметара мотора (притисак, температура), - нагласити значај благовременог реаговања на одступања параметара.
6. Складиштење, конзервирање и праћење параметара мотора и рад на земљи	<ul style="list-style-type: none"> - објасни значај конзервирања и деконзервирања мотора, - опише поступке складиштења мотора и његових дијелова, - наброји врсте, својства и спецификације мазива и горива и њихова основна својства, - објасни процедуре за покретање и пробу мотора на земљи. 	<ul style="list-style-type: none"> - рукује и складишти мазива, горива и адитиве, - примјењује безбједносне и противпожарне мјере при раду, - мјери и тумачи параметре мотора током рада на земљи, - врши преглед мотора и његових компоненти уз надзор, - упоређује измјерене вриједности са критеријумима и подацима произвођача. 		<p>Наставник ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> - у раду користити наставна средства технику којом школа располаже, - садржај излагати поступно и систематично, - ангажовати ученика код извођења закључака и формирања ставова, - објаснити процедуре складиштења и конзервације мотора, - демонстрирати припрему мотора за дуже некоришћење.
Интеграција				
- Елементи ваздухоплова				

- Практична настава
Извори
<ul style="list-style-type: none"> - Уџбеници одобрени од стране Министарства просвјете и културе Републике Српске - Друга стручна и научно-теоријска литература - Технички цртежи, шеме и презентације - Наставни узорци
Оцјењивање
Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи. О техникама и критеријима оцјењивања ученике треба упознати на почетку изучавања модула.

Струка (назив):		МАШИНСТВО И ОБРАДА МЕТАЛА		
Занимање (назив):		Авиотехничар за ваздухоплов и мотор - оглед		
Предмет (назив):		КЛИПНИ МОТОРИ И ЕЛИСЕ		
Опис (предмета):		Стручно-теоријски		
Модул (наслов):		ЕЛИСЕ		
Датум:	март, 2026. година	Шифра:	Редни број: 02	
Сврха				
Садржаји који се изучавају у модулу омогућавају ученицима да врше провјеру, одржавање и подешавање основних конструктивних елемената радног механизма елиса.				
Специјални захтјеви / Предуслови				
Посједовање елементарних знања из Техничког цртања и машинских елемената и Материјала ваздухоплова.				
Циљеви				
Садржаји наведени у модулу оспособљавају ученика да: <ul style="list-style-type: none"> - врше провјеру, одржавање и основно подешавање елиса, - препознаје и примјењује опрему и алате за безбједан рад елиса.				
Теме				
<div>1. Елисе</div> <div>2. Конструкција елисе</div> <div>3. Контрола корака и синхронизација елисе</div> <div>4. Заштита елисе од залеђивања и одржавање елисе</div> <div>5. Складиштење и конзервисање елисе, оправке и испитивања</div>				
Тема	Исходи учења			Смјернице за наставнике
	Знања	Вјештине	Личне компетенције	
	Ученик је способан да:			
1. Елисе	<ul style="list-style-type: none"> - објасни начин рада елиса, - објасни велики, мали и негативан угао крака, - опише појаву клизања елисе, - објасни аеродинамичке, центрифугалне и потисне силе које дјелују на елису, - опише појаву вибрација и резонанци и њихов утицај на рад елисе.	<ul style="list-style-type: none"> - анализира утицај обртног момента на рад елисе, - анализира релативни проток ваздуха на краковима елисе, - упоређује велики, мали и негативан угао крака, - разликује разне врсте елиса.	<ul style="list-style-type: none"> - савјесно, одговорно, уредно и правовремено обавља повјерене послове, - ефикасно планира и организује вријеме, - испољи позитиван однос према значају спровођења прописа и стандарда који важе у оквиру материјала, - испољи позитиван однос према значају функционалне и техничке исправности	<div>Наставник ће:</div> <ul style="list-style-type: none"> - припремити шеме, паное и презентације које ће користити у раду како би обезбиједио да ученици на једноставан начин овладају садржајима који се обрађују, - објаснити улогу и значај елисе у систему погона ваздухоплова, - представити врсте елиса и њихову примјену уз помоћ

			машина, уређаја и алата које користи при обављању посла, <ul style="list-style-type: none"> - испољи љубазност, комуникативност, ненаметљивост и флексибилност у односу према сарадницима, - одговорно рјешава проблеме у раду, прилагођава се промјенама у раду и изражава спремност за тимски рад, - испољи позитиван однос према професионално - етичким нормама и вриједностима, - испољи иницијативу и предузимљивост, - испољи жељу и вољу за усавршавањем у струци и цјеложивотним учењем, - показује добру радну спретност, моторичку координацију, има добар слух и вид, - испољава одличну способност за разумијевање сложених технолошких структура, система, цртежа и информација, - испољава способност самосталног рјешавања проблема и самосталност у раду.	слика, шема и презентација, <ul style="list-style-type: none"> - објаснити основне појмове, - повезати обртни моменат мотора са радом елисе и релативним протоком ваздуха, - објаснити појаву вибрација и резонанци.
2. Конструкција елисе	<ul style="list-style-type: none"> - објасни конструкционе методе и материјале композитних и металних елиса, - опише основне дијелове елисе и њихов положај на елиси, - опише елисе са промјенљивим и непромјенљивим кораком, - објасни принцип рада елисе са константним бројем обртаја.	<ul style="list-style-type: none"> - примјењује основне поступке уградње елисе и облоге главчине, - користи техничку документацију, - примјењује безбједносне мјере.		Наставник ће: <ul style="list-style-type: none"> - приказати конструкционе методе израде композитних и металних елиса, - објаснити основне дијелове елисе и њихову функцију користећи техничке цртеже, - упоредити елисе са промјенљивим и непромјенљивим кораком, - објаснити принцип рада елисе са константним бројем обртаја, - демонстрирати начин читања техничке документације, - нагласити значај правилне уградње и примјене безбједносних мјера.
3. Контрола корака и синхронизација елисе	<ul style="list-style-type: none"> - опише механичке и електричне/електронске системе контроле корака елисе, - опише поступке промјене корака и контроле броја обртаја, - објасни постављање елисе на нож и објасни негативан корак, - препознаје системе	<ul style="list-style-type: none"> - препозна неправилности у раду елисе, - анализира неправилности у раду система контроле и синхронизације елисе, - врши синхронизацију елисе.		Наставник ће: <ul style="list-style-type: none"> - објаснити механичке и електричне/електронске системе контроле корака, - приказати поступке промјене корака и контроле броја обртаја путем шема, - објаснити постављање елиса на нож и негативан корак - објаснити системе заштите од

	заштите од прекорачења брзине и залеђивања елисе, - објасни поступак синхронизације елисе.			прекорачења брзине и залеђивања - указати на могуће неисправности у раду
4. Заштита елисе од залеђивања и одржавање елисе	- објасни начине заштите елисе од залеђивања, - објасни поступке статичког и динамичког балансирања елисе, - препознаје појаву деламинације на краковима елисе, - опише основне радове на елиси и шеме поправке, - опише оштећења кракова елисе (ерозија, корозија, оштећења настала од страних предмета).	- изводи тактирање елисе, - примјењује системе заштите елисе од залеђивања, - врши статичко и динамичко балансирање елисе уз надзор, - користи техничку документацију и шеме.		Наставник ће: - објаснити начине заштите елисе од залеђивања и њихов значај за безбједност, - приказати поступке статичког и динамичког балансирања уз графичке примјере, - објаснити појаву деламинације и других оштећења на краковима, - анализирати типична оштећења (ерозија, корозија, оштећења од страних предмета), - повезати теоријске поступке тактирања и балансирања са практичном примјеном, - подстицати ученике да тумаче шеме поправке и одржавања.
5. Складиштење и конзервисање елисе, оправке и испитивања	- објасни поступке конзервисања и деконзервисања елисе, - опише шеме и методе испитивања без разарања, - објасни тест процедуре елисе и њихову сврху.	- врши рад према шемама, - препознаје опрему, алат и прибор за мјерење, - користи приручнике.		Наставник ће: - објаснити поступке конзервисања и деконзервисања елисе, - приказати методе испитивања без разарања и њихову сврху, - објаснити тест процедуре елисе и услове испитивања, - демонстрирати начин коришћења приручника и техничких шема, - указати на значај правилног складиштења за очување

				функционалности елисе, - укључивати ученике у анализу примјера из праксе и доношење закључака.
Интеграција				
- Елементи ваздухоплова - Практична настава				
Извори				
- Уџбеници одобрени од стране Министарства просвјете и културе Републике Српске - Друга стручна и теоријска литература - Технички цртежи, шеме и презентације - Наставни узорци				
Оцјењивање				
Оцјењивање се врши у складу са Законом о средњем образовању и васпитању и Правилником о оцјењивању ученика у настави и полагању испита у средњој школи. О техникама и критеријима оцјењивања ученике треба упознати на почетку изучавања модула.				